

E-learning az ének-zenei nevelésben¹

Bereczkiné Gyovai Ágnes

Bevezetés

A 2010/2011-es tanévben indult a Szegedi Tudományegyetem Juhász Gyula Pedagógusképző Karán egy olyan ének-zenei kurzus², amely összekapcsolja az ének-zenetanításban jelenlévő hagyományos oktatási formát az újként megjelenő elektronikus tanulási móddal, az e-learninggel. A kutatás kiindulópontja olyan dalok, zeneművek válogatása, melyeknek forrása a természet. A zeneművek összeállításának fő szempontja egy új aspektusból megközelített zenetanítás, amely a természetvilágban rejlő szépségeket a zene hangjaival fejezi ki. A célcsoportok hallgatói, elsősorban óvodapedagógus és tanító szakos hallgatók, akik tanulmányaik befejeztével munkájuk során óvodában, iskolában jól hasznosíthatják a megszerzett zenei, természeti és informatikai ismereteket. Ez a digitális tananyag lehetőséget ad a tradicionális oktatás mellett az e-learning tanulási környezetbe való betekintésre is. Ez a tananyagfejlesztés céljából megvalósult projekt a jövő tanítási-tanulási formájának egyik lehetséges módját vetíti előre, amely az ének-zenei nevelésben még kevésbé elterjedt. Ezért fontos, hogy a hallgatók felsőfokú tanulmányaik során e-tanulásbeli kompetenciáikat új tartalmakkal töltött programokkal fejlesszék, melyet később, munkavégzésük során hasznosíthatnak.

E-learning program a jövő oktatásáért

Az 1999-ben meghirdetett „*e-Európa – információs társadalom mindenkinek*” programban olyan e-learning stratégiát dolgoztak ki, amely megvalósítani kívánja iskolai szinten a tanár és diák közötti internetkapcsolatot, hozzáférést multimédiás tanulási tartalmakhoz, a tanárok számára információtechnológiai képzéseket szervez, a tantermeket IKT eszközökkel szereli fel, és hangsúlyozza a diákok digitális írástudásának kialakítását tanulmányaik befejezésére. A kiemelten fontos tudástartalom és módszer utat nyit új technológiák alkalmazásához a jövő oktatása számára. A tartalmi megújulás az IKT-alapú oktatási tartalmakkal egységben valósulhat meg. A program célul

1. A tanulmány szerkesztett szövege (*E-learning in Music Education: Natural phenomena in the Music*) angol nyelven hangzott el Miskolcon. 5th International Conference for Theory and Practice in Education (Information and Education) 14-16. Jun. 2012. Miskolc
2. A *Természeti jelenségek a zenében* projekt a TÁMOP 4.1.2 pályázat keretében készült, a tananyag szerzői és a kurzus oktatói: Dombi Józsefné és Bereczkiné Gyovai Ágnes

tűzi ki *tudásközpontok* létrehozását, amelyek az információáramlás közvetlen csatornáiként lehetővé teszik a tudástartalmak gyors változásának követését.

2001-ben az *e-Európa terv*hez egy európai e-learning akcióprogram kapcsolódott, mely tartalmazza az e-Európa tervbe illeszkedő e-learning stratégiát, valamint négy kulcsterületen meghatározott intézkedéscsomagokat. Ezen területek között a harmadik a „*szolgáltatás és tartalom*”, mely meghatározza az innováció és fejlesztés kiemelt területeit: a tudomány, technológia és társadalom, nyelvek után a művészet, kultúra és állampolgársághoz kapcsolódó konkrét intézkedéseket. A képzést érintő változtatások nagy hangsúlyt fektetnek az újfajta kompetenciák kiemelt fontosságára, amelyek a tudástársadalmakban domináns szerephez jutnak, és ennek érdekében segíti az e-learning térhódításának előmozdítását képzésben és gyakorlatban. Az e-learning egy olyan virtuális együttműködést képes létrehozni, mely jelentős mértékben segítheti elő az európai oktatási és képzési hálózat megerősítését. Az információs társadalmak által létrehozott új oktatási paradigma lehetőséget teremt az információs és kommunikációs technológiák alkalmazásával a tartalmi, módszertani, formai megújulásra, mely a tanítás-tanulás változatos formáinak egyedi megvalósítását is lehetővé teszi. (Kófalvi 2006)

Ének-zenetanítás e-tananyagban

A 2011. év tavaszi félévében a Tanító- és Óvóképző Intézet és a Művészeti Intézet Ének-zene Tanszék közös együttműködésével indult az ének-zenei kurzusok között a *Természeti jelenségek a zenében* digitális tananyag, amely ötvözi a hagyományos és az e-learning tanulási környezetet. E kétféle tanulási környezet kölcsönösen hat egymásra, egymást kiegészítve alkotnak teljes egészet. A zenetanítás nem nélkülözheti a tanár személyes varázsát a zene átadásában, a folyamatos képesség- és készségfejlesztés tanár által irányított tevékenységi formáit (tradicionális tanulási környezet), ugyanakkor kiváló lehetőséget nyújt az elektronikus tanulás az önálló, otthoni gyakorláshoz, gyűjtőmunkához, ismeretek rendszerezéséhez és azok magasabb szintű elrendezéséhez (e-learning tanulási környezet). A tradicionális környezetet a kurzus kontaktórai biztosítják, amely elengedhetetlen a hallgatók képesség- és készségfejlesztése szempontjából. A kontaktórákon a tematikához kapcsolódó dal- és zeneirodalmi anyag bemutatása, gyakorlása, új ismeretek tudatosítása után lehetőség nyílik az e-learning tanulási környezetben végzett egyéni kutatómunkára, melynek egyéni feldolgozásait prezentálhatják a hallgatók a személyes találkozások alkalmával. A hagyományos környezetben folyó tanulás, mely térben és időben zárt keretek között zajlik, így kiegészül a térben és időben rugalmas e-learning tanulási móddal. Míg az ismeretek átadása a hagyományos tanulási mód esetén előre meghatározott tananyagokba foglalás szerint történik, addig az elektronikus tanulás több útvonal bejárási lehetőségét nyújtja. A tanár-diák közti kommunikáció is átalakul a közös együttműködés irányába.

Az e-learning környezetben az oktatás elemei mint tananyag, tanítás-tanulás, értékelés tartalmi újszerűségük következtében ártértékelődnek, melyek ebben a környezetben minőségi változást eredményeznek, ez egyben annak lehetőségét is felveti, hogy mennyiben kapcsolható egymáshoz ez a két tanulási környezet. (Kófalvi 2006, 45)

Ez a projekt új utakat keresve eltér az általános zenei nevelési gyakorlattól, melyben a zenei ismeretek átadásának kizárólagos forrása a tanár, ezzel szemben az elektronikus tanulási környezet beépítésével új csatornák nyílnak meg a zenetanulásban. Ebben a programban a tankönyv szerepét a számítógép veszi át, az órai anyag is azon jelenik meg, és az otthoni felkészülés is erre épít: ez azt is jelenti, hogy nemcsak az ismeretek elraktározása a cél, hanem azok alkalmazása is a megszerzett kompetenciák által, melyek a tanulási tevékenység cselekvésformái.

A tanulás célja olyan kompetenciák megszerzése, melyek gyakorlatban hasznosítható tudást eredményeznek. (Gerő 2008, 31) Ez a tanulási célt tekintve hangsúlyeltolódást is jelent, mert a lexikális ismeretek elsajátítása helyett fontosabbá válik az ismeretszerzés és az informálódni tudás képességének kialakítása.

Az e-learning tanulási környezetben a hallgató egyéni utakon jut el a megoldásokhoz, és az ismeretek szintézisét úgy teremti meg, hogy egy saját tudásrendszert alakíthat ki. A szintetizálás folytán így például egy természeti jelenség meghatározásánál a számítógép segítségével megkeresheti annak természettudományos leírását, és hozzágyűjtheti a tematikához illeszkedő dalokat, zeneműveket, írott és hangzó anyagokat, dokumentumokat, hangszereket, irodalmi és művészeti alkotásokat, képeket, koncertfelvételeket neves előadóművészek interpretálásában.

„A tanár inkább mentorrá, a diák részben kutatóvá válik, aki maga is hozzájárul a tanulását segítő tudásbázis továbbfejlesztéséhez.” (Czeglédi 2009, 20) Ebben a programban lehetőség nyílik a zene- és természettudomány kapcsolódási pontjainak kutatására a dal- és zeneirodalmi, valamint a természetismereti anyag további folyamatos bővítésére. A program dalanyagát magyar és európai gyermekdalokból, magyar népdalokból, énekes műzenéből meríti, zeneirodalmi anyagát az egyetemes zenetörténetből, mely nem kronológiai sorrendben tárul fel az ének-zenei tankönyvek tananyagával egyezően, hanem tematikáját a természetvilághoz kapcsolva keresi a zenei aszociáció kifejezésformáit.

Zenei ismeretszerzés

A zenei jelenségek érzékelése a zenei képzetek kialakítását mozdítja elő, melyek a zenei ismeretszerzés és készségfejlesztés folyamatában szilárdulnak meg. A zenei ismeretek, a jártasság és a készségek kiművelése szép és kifejező énekléshez, tudatos zenehallgatáshoz vezetnek. Az ének tanításban fontos szerepet játszanak az ismeretszerzés egyes mozzanatai a zenei érzékelés, tudatosítás és gyakorlás.

A készségek gyakorlással alakíthatók ki, és tevékenységgel fejleszthetők, pedagógiai vonatkozásban a tanár által irányított tevékenységet jelentik, melynek leghangsúlyosabb része a gyakoroltatás az eredményesség elérése érdekében, mindezt tudatos, rendszeres, változatos módszeres felépítésben. Modern világunkban a digitális eszközök alkalmazásával az oktatásban új irányt vesz a tanulás-tanítás, és benne a pedagógus szerep is új formát ölt. A *Természeti jelenségek a zenében* programban az ismeretszerzés és az egyéni képességekhez igazodó önálló gyakorlás – mivel az e-learning figyelembe veszi az egyén haladási ütemét – a számítógép segítségével sokkal hatékonyabb elsajátítást eredményez.

A multimédia elemeivel gazdagított tananyag széles palettát tár fel az ismeretek elményszerű megszerzéséhez, elsajátításához és bővítéséhez az ének-zenetanulásban. A hagyományos oktatási környezet is rendelkezik különféle technikai eszközökkel, amelyek az ismeretátadás, motiválás, szemléltetés szerepét töltik be, mint például a tankönyvi szöveg- és képanyag, az írás- és diavetítő, CD- és DVD-lejátszó. Az oktatásban a multimédia képes egyesíteni a különféle eszközöket, így igen jelentős mértékben tudja kitágítani ezzel felhasználásának lehetőségeit.

A *Természeti jelenségek a zenében* tananyaghoz kapcsolódó videoanyag a zene hangjait a természetvilág mozgóképeivel jeleníti meg. A zenéhez kapcsolódó képi információ által az ismeretek megsokszorozódnak, az érzelmekre ható zenei hangok és a természeti képek értelmezik, kiegészítik egymás információit, ezáltal tovább bővítve mélyítik el a különböző tudástartalmakat. Az állóképek is fontos szerepet játszanak az információk kiegészítésében, illusztrálásában, így a tanulás hatékonyságát fokozzák a minél több funkciót betöltő képek. Az e-learning környezetben a tananyag szerves részét képezi a hang. Ebben a projektben a természeti jelenségeket ábrázoló dalok megtanulását – melyeknek kottaképe is látható – hangfelvételek segítik. Az auditív elemek nem önállóan jelennek meg, hanem a dal mondanivalóját, hangulatát, érzésvilágát kifejező mozgóképpel egybekapcsolva. Ebben a környezetben a hanganyag közvetlen célja a tanulás támogatása, a tanár elképzelt jelenléte még személyesebbé teszi ezt a tanulási környezetet. Nagyon eredményesen használható hallás utáni daltanuláshoz, kétszólamú énekléshez, amikor a hangfelvételhez a lejegyzett kottaképről alsó vagy felső szólam énekelhető, valamint kánon énekléshez is, melyben három vagy akár négy szólamra bővíthető a szólamok száma a zongora segítségével.

A tanulási folyamatban az informatikai eszközök alkalmazása a számítógéppel kombinálva eredményesebb tanulást biztosítanak. Ez a multimédia-elemekkel átszőtt digitális tananyag az érzelmekre hat, ezáltal saját tapasztalatélményként jelenik meg, mely tanulásra serkentő hatással bír.

A tananyag felépítése, szerkezete

Az elektronikus tananyag elemi építőkövei a tananyag elemek: szövegelem, képelem, auditív elem, videoelem, ezek összessége képezi a legkisebb egységet, a leckét. A *Természeti jelenségek a zenében* tananyag tíz leckét tartalmaz: két-két lecke dolgozza fel a természeti jelenségeket és a természeti tájakat, kettő a növényvilágot, három az állatvilágot és egy a kozmoszt. A harmadik óra témája a természeti tájak ábrázolásához kapcsolódó dalokat, zeneműveket tartalmazza. A szöveg- és képelem megjeleníti a tájakat, zeneszerzők életét, portréját. Auditív eleme bemutatja a témához kapcsolódó dalokat, zeneműveket, videoeleme lehetőséget nyit koncertfelvételek megtekintésére.

A tananyag elsajátításakor a hallgató és a tananyag között építő kapcsolat bontakozik ki, amely motiváló hatású. Ez az interaktivitás lehetőséget nyújt a hallgatónak, hogy kreativitását kibontakoztatva a tananyagelemeken keresztül magát a tananyagot saját maga is formálhassa. Így az önmagukban zárt tananyagelemeket mint legkisebb építőköveket (szöveg, kép, hang, videó) a kutató-, gyűjtőmunka révén tovább bővíthetik. Gyűjthetnek a zenéhez, természethez kapcsolódóan madárhangokat, melyeket a zeneszerzők gyakran

festenek meg a zeneművekben, vagy más állathangokat, hozzákapcsolva zenei feldolgozásait. Kutathatnak a természeti jelenségekhez, mint például eső, hóvihár, napszakok, évszakokhoz kapcsolódó dalokat, zeneműveket, irodalmi és képzőművészeti alkotásokat. A természeti tájakról készíthetnek fotókat, hozzájuk kapcsolva zenei megjelenítésüket, a bolygókról, égi jelenségekről kereshetnek videofelvételeket, természetleírásokat, és az ezekhez kapcsolódó zeneműveket rendszerezve alkothatnak egy zenei kozmoszt.

A tananyag makroszerkezetét a kurzus alkotja, mely modulokból szerveződik, a modul a leckékből felépülő tananyagrészt, mely egy témakört ölel fel, és ezen belül kapnak helyet az egyes leckék. A leckék felépítésének megtervezése (a benne szereplő tananyagelemek logikus elrendezésével) és a hozzákapcsolódó tanulási programok alkotják a mikroszerkezetet.

A *Természeti jelenségek a zenében* kurzus harmadik leckéje a *Természeti tájak a zenében*: a tanulási egység bevezető része meghatározza a képzési célokat, motiválja a hallgatót, és tartalmi újszerűségével érdeklődésének folyamatos fenntartására törekszik. A lecke célkitűzése a természeti tájakhoz (patak, folyó, tó, tenger, barlang) kapcsolódó dalok és zeneművek megismertetése, a hangfelvételek segítségével azok megtanulása kottaképről, hallás után, valamint a témához kapcsolódó zeneirodalmi alkotások megismerése, melyek az élményvilág gazdagítására törekuszenek. A zenemű-ismertetések a zenetörténeti stíluskorszakokban való jártasság kialakítását tűzik ki célul. Az önálló kutatómunka egy új szemléletű megközelítést alakít ki zenében és természetismeretben egyaránt.

A képzési célok után az óra felépítése következik, mely pontokba szedi az óra menetét:

1. Természeti tájak meghatározása,
2. Természeti tájak megfogalmazása dalokban,
3. Természeti tájak megjelenése zeneművekben,
4. Kutatómunka, a témához kapcsolódó további dalok és zeneművek gyűjtése, természettudományi ismeretek gazdagítása.

Itt nyílik lehetőség a hallgatók saját élményeiket is feldolgozó feladatmegoldásaira, melyből PowerPoint prezentációt készítenek, és ezeknek bemutatására lehetőségük nyílik a kontaktórákon. A prezentációkészítésre, mely az IKT alkalmazásának legnépszerűbb formája, egyre több figyelem fordul, mivel a kurzusteljesítések, előadások, konferenciák fontos részét alkotják.

A pontokba szedett óramenet után a természeti tájak részletes bemutatása következik, majd a dalok, műzenei szemelvények következnek a természethez, zenéhez kapcsolódó kérdésekkel, feladatokkal. Az e-learning környezetben a feladatok különösen fontos szerepet játszanak, mivel a megszerzett ismeretek gyakorlatban való eredményes alkalmazására, problémamegoldásra irányuló képességeket fejlesztenek.

A hallgató a tananyaggal kapcsolatos kérdéseire, problémáira választ is kaphat az internet segítségével, a fórum kiváló lehetőséget biztosít ehhez. *„Gondoljunk bele, mekkora érték a pedagógiai folyamatban a csoport. Az interneten virtuális közösségek jöhetnek létre, ha ezt elősegítjük. A legjobban használható eszköz erre a fórum.*

Itt tutor és hallgató egyaránt elhelyezhet üzenetet. Az erre adott válaszok az adott üzenet alá strukturálódnak. Nagyon jó eszköz ez közös gondolkodásra, problémamegoldásra. Segíthet a tutornak, ha felmerül egy többeket érintő probléma, hogy ne kelljen mindenkinek egyenként megválaszolnia, illetve a hallgatók egymásnak is tudnak segíteni.”³ (Krnacs 2002, 49)

Hallgatói vélemények az e-learningről

A 2012 tavaszi (félévi) kurzus végén a hallgatók véleményt alkottak arról, hogy az ismeretek elsajátításában, a képesség- és készségfejlesztésben milyen szerepet játszik az e-tananyag, a tankönyvből való tanulást felválthatja-e teljes mértékben az elektronikus tanulás, az órai munkához számítógépen vagy füzetben dolgoznának-e szívesebben, és miként vélekednek az élethosszig tartó tanulásról.

Ezen a kurzuson részt vettek óvodapedagógus, tanító, ének, gazdaságinformatika, biológia, kémia, fizika szakos hallgatók. Az óvodapedagógus, tanító és ének szakos hallgatóknak kötelező ének-zenei kurzusok teljesítése a tanulmányaik folyamán. Számukra a *Természeti jelenségek a zenében* kurzus új szemléletű megközelítésével lehetővé teszi természettudományos ismereteik bővítését, gazdagítását zenei tanulmányaik során. A gazdaságinformatika, biológia, kémia, fizika szakos hallgatók pedig nagy érdeklődéssel fordulnak a művészetek világa felé, mert élményt jelent számukra a zene világa, melyhez saját tudományterületüket kapcsolhatják ebben az egyszerre hagyományos és elektronikus tanulási környezetben.

A hallgatói vélemények szerint az e-tananyag megkönnyíti, érthetőbbé teszi az ismeretek feldolgozását, a tananyag elsajátítását, melyben jelentős szerepe van az ábráknak, a számítógépes animációknak. A számítógép segítségével az órai anyag újra felidézhető, mely hasznos a kevésbé pontosan, hiányosan lejegyzett, megértett ismeretek pótlásában. Mivel az e-tananyag nagyon sok információt hordoz, és gyorsabb hozzáférést biztosít, általa a munkavégzés felgyorsul. Az álló- és mozgóképek, a hang- és videofelvételek a tanulást sokkal érdekesebbé teszik. A kérdésekre válaszolóknak többsége az órai munkavégzés során szívesebben dolgozik hagyományos módon a füzetben, mert a lényegkiemelés egyszerűbben valósítható meg, és az írás által jobban rögzül a tananyag, mint a számítógépen. Véleményük szerint a számítógépes írás elvonja a figyelmet az óra menetéről, állandó használatával elfelejtenének írni. A hallgatók közül elsősorban a gazdaságinformatika szakosok vélik úgy, hogy számítógépet használnának inkább az órán, mert az információk számítógépes dokumentumban jobban tárolhatók, később könnyebben felidézhetők. Megoszlanak a vélemények abban a kérdésben, hogy a tankönyvet idővel felválthatja-e a számítógép. A gazdaságinformatika szakos hallgatók szerint a tankönyv egyre inkább háttérbe szorul, és idővel a számítógép veszi át a szerepét, könnyebb hordozhatósága és a vele együtt járó kiegészítők is praktikusabb, olcsóbb, hatékonyabb megoldást biztosítanak. A hallgatók másik része a tanulás legfontosabb eszközének tartja a tankönyvet, mert kézzelfoghatóbb, könnyebb tanulást biztosít, nem fárasztja a szemet, és meglátásuk szerint egyébként is kinyomtatják az e-tananyagokat a diákok ahhoz, hogy megtanulják.

3. Krnacs András e-learning szakértő, aki a *Természeti jelenségek a zenében* tananyag digitalizálását végezte.

Saját tanulmányaik idején a könyvből tanulást részesítik előnyben, és kiegészítőként használják a számítógépes tanulást, de úgy gondolják, hogy a tankönyv és számítógép közötti verseny a számítógép javára fog eldőlni. Az egész életen át tartó tanulásról néhány kivételtől eltekintve megegyeznek a vélemények, mely szerint szükségesnek tartják a folyamatos önképzést a világ gyors fejlődése miatt, és kiemelten fontosnak tartják ezt a tanárok részéről.

Összegzés

A *Természeti jelenségek a zenében* digitális tananyagban a képekben is tükröződő zenei hangok és a természetvilág együttes élménye a kreatív megoldásokon keresztül fejleszti a zenei, természetismereti, informatikai kompetenciákat és tudást, melyek az érzelemvilág gazdagodásában és az esztétikai érzék kifinomulásában jutnak kifejezésre. A tradicionális és e-learning tanulási környezet egymást jól kiegészítve, alkotó módon segíti az aktív tanulást, az összetettebb, magasabb szintű elrendezést, szintézisalkotást. A multimédia-elemek azáltal serkentik a tanulást, hogy élménnyé formálják a tananyag elsajátítását, amelyben a vizualizációnak fontos szerepe van, így további új ismeretek feltárására, rendszerezésére ösztönöznek. Az e-learning a képesség- és készségfejlesztésben az egyéni képességekhez mérten segíti a továbbhaladást.

Az e-learning elterjedéséhez, lehetőségeinek kiaknázásához nemzetközi, interkontinentális együttműködés szükséges, melynek térhódítását elősegíti a vezető oktatástechnológiai és oktatás-módszertani cégek világméretű együttműködése. (Ceglédi 2009, 21)

Az elektronikus oktatási tartalmak és a megváltozott tanulói igények új pedagógiai koncepció kialakítását igénylik, melyben hangsúlyozottá válik az infokommunikációs technológiákhoz kapcsolódó kompetenciák sokoldalú fejlesztése. Ehhez utat nyitnak a korszerű tartalmakkal megtöltött digitális tananyagok, melyek előmozdítják az információs társadalmak elvárásaihoz igazodó felzárkózást.

Felhasznált források

Czeglédi László: A felsőoktatás informatizálása, különös tekintettel a technikai eszközök integrációjára. In: Kis-Tóth Lajos (szerk.). *Elektronikus tanulási környezetek kialakítása I.* Eger: Líceum Kiadó, 2009.

Dombi Józsefné–Bereczkiné Gyovai Ágnes: *Természeti jelenségek a zenében. 2011.* [online] [2012.10.03.] <<http://www.jgypk.u-szeged.hu/tamopa/Tananyag/index.html>>

Gerő Péter: *Az élethelyzethez igazított tanulás.* Budapest: Zrínyi Miklós Nemzetvédelmi Egyetem Nyomda, 2008.

Kőfalvi Tamás: *E-tanítás.* Budapest: Nemzeti Tankönyvkiadó, 2006.

Krnacs András: A távoktatás kommunikációs problémája. In: Krnacs András (szerk.) *Internetes távoktatás a szakképzésben.* Békéscsaba: ILS Idegen nyelvi Szakközépiskola, 2002.

Ollé János (szerk.): *III. Oktatás – Informatikai Konferencia.* Tanulmánykötet. ELTE. Budapest: Eötvös Kiadó, 2011.

*Csikós Júlia:
A Székely Mikó Kollégium
könyvgyűjteményei című
tanulmánya az elektronikus
számban jelenik meg:
www.eken.opkm.hu.
A fényképek a kollégium
könyvtárában készültek.*

Illusztráció Bardos József: Csodás átváltozás a tündérmesében című tanulmányához, mely folyóiratunk 94. oldalán olvasható.

Nemzeti
Kulturális
Alap